

Drs. G.C. de Graaff
J.W. Egberink

L27
81A

DE AARDAPPELTELERS EN HUN MARKTPARTNERS

Voorlopige resultaten van een enquête
bij aardappeltelers
in het verkoopseizoen 1971-1972

Mededelingen en Overdrukken
No. 81

September 1972

Landbouw-Economisch Instituut - Conraskade 175 - Den Haag
Tel. 61 41 61

INHOUD		Blz.
SAMENVATTING		5
HOOFDSTUK I	HET ONDERZOEK	7
HOOFDSTUK II	DE AARDAPPELTELERS EN DE AFZET VAN AARDAPPELEN	8
	§ 1. Een algemene indruk	8
	§ 2. Regionale spreiding en concentratie	9
	§ 3. Grote en kleine bedrijven	10
HOOFDSTUK III	DE AARDAPPELTELERS EN HUN MARKTPARTNERS	13
	§ 1. Ter inleiding	13
	§ 2. Categorieën van afnemers van con- sumptieaardappelen	13
	a. Algemeen	13
	b. Consumptiehuishoudingen	14
	c. Detailhandel	16
	d. Collecterende groothandel	17
	e. Veilingen	18
	f. Verwerkende industrie	19
	g. Samenvatting	21
	§ 3. Categorieën van afnemers van poot- aardappelen	21
	a. Algemeen	21
	b. Collecterende groothandel	21
	c. Veilingen	22
	d. Landbouwbedrijven	22
	§ 4. Categorieën van afnemers van voer- aardappelen	23
	a. Vervoeding op het eigen bedrijf	23
	b. Verkoop aan landbouwbedrijven	24
HOOFDSTUK IV	CONTRACTUELE RELATIES TUSSEN DE AARDAPPELTELERS EN HUN MARKT- PARTNERS	25
	§ 1. Ter inleiding	25
	a. Algemeen	25
	b. Bewaarcapaciteit bij aardappeltelers	26
	§ 2. Wijzen van verkoop bij consumptie- aardappelen	26
	a. Contractuele versus vrije verkopen	26
	b. Aard van de contractuele bindingen	27
	§ 3. Wijzen van verkoop bij pootaardappelen	28
	a. Contractuele versus vrije verkopen	28
	b. Aard van de contractuele bindingen	29
BIJLAGEN		30

SAMENVATTING

Volgens een onderzoek dat het Landbouw-Economisch Instituut in het voorjaar van 1972 bij telers heeft uitgevoerd bedroeg de totale afzet af-boerderij van consumptie-, poot- en voeraardappelen te zamen in het seizoen 1971-1972 ongeveer 2,8 mln. ton. Bij de afzet van deze hoeveelheden aardappelen waren bijna 47 000 aardappeltelers betrokken met een gemiddelde afzet van 60 ton aardappelen.

Dit betrekkelijk lage gemiddelde wordt sterk beïnvloed door een groot aantal land- en tuinbouwbedrijven met geringe afzet. Ongeveer 75% van de bedrijven heeft een jaaromzet van minder dan 50 ton aardappelen. Deze groep van bedrijven verzorgt 15% van de totale afzet. Slechts een kwart van de bedrijven heeft een omzet van meer dan 50 ton aardappelen per jaar; deze bedrijven leveren met elkaar 85% van de totale afzet.

Van gebied tot gebied lopen de gemiddelde afzetten nogal uiteen. In de belangrijkste produktiegebieden NOP/O. Flevoland en Zeeland liggen die gemiddelden met resp. bijna 300 ton en 126 ver boven het landelijk gemiddelde. In minder belangrijke gebieden zoals Overijssel en Gelderland ligt de gemiddelde afzet bij 7 a 8 ton per bedrijf per jaar.

De afzet af-boerderij van consumptieaardappelen vindt zijn weg naar verschillende categorieën van afnemers. De afzet aan consumptiehuishoudingen (gezinnen en grootverbruikers) is een vrij algemeen voorkomend verschijnsel en omvatte bijna 190 000 ton aardappelen d.w.z. bijna 10% van de totale hoeveelheid afgezette aardappelen. Op grond van dit cijfer en rekening houdend met de zelfvoorzieningsteelt op land- en tuinbouwbedrijven en bij particuliere volkstuintjes kan worden geconcludeerd dat bij benadering een derde van het binnenlands verbruik van aardappelen als zodanig rechtstreeks van het "land" wordt betrokken.

Van overwegende betekenis voor de afzet af-boerderij is evenwel de collecterende groothandel die drie kwart van de afzet af-boerderij van consumptieaardappelen voor zijn rekening neemt. De land- en tuinbouwbedrijven die aan de collecterende groothandel afzetten doen dat met vrij hoge gemiddelde afzetten variërend van ca. 100 ton bij de afzet aan de particuliere groothandel tot iets meer dan 200 ton bij de afzet aan de coöperatieve aardappeltelersverenigingen. Dit is duidelijk hoger dan de gemiddelde afzet aan consumptiehuishoudingen, detailhandelsbedrijven en veilingen. Vooral in de grote produktiegebieden zoals de "nieuwe" polders NOP en O. Flevoland alsmede het zuidwestelijke kleigebied overweegt de afzet aan de collecterende groothandel in sterke mate. Daar overwegen ook de grote aardappeltelende bedrijven. Juist die grote bedrijven richten zich met hun afzet op de collecterende groothandel en relatief weinig op de rechtstreekse verkoop aan particulieren. Als ze dat doen dan nog met betrekkelijk kleine hoeveelheden. Deze rechtstreekse verkoop aan particulieren is vooral van betekenis bij de kleinere bedrijven.

Een derde van de totale afzet werd verkocht op basis van bij voorbaat

aangegane contractuele verplichtingen. Bijna 28% betrof contractteelt d.w.z. de afzetten vloeiden voort uit overeenkomsten aangegaan vóór of rond het moment van uitpoten of werden verricht uit hoofde van lidmaatschap van een coöperatieve aardappeltelersvereniging. De hierbedoelde aardappelen werden voor het grootste deel afgerekend op basis van een pooling-overeenkomst; voor een kleiner deel was een vaste prijs bedongen. Bijna 5% bestond uit verkopen te velde d.w.z. verricht op basis van overeenkomsten aangegaan na het moment van poten maar voor de oogst, en vaak tegen een bepaalde prijs per hectare.

De afzet af-boerderij van pootaardappelen gaat voor het overgrote deel naar de collecterende groothandel; bijna 83% wordt op deze wijze afgezet. Dit geldt voor vrijwel alle belangrijke produktiegebieden met uitzondering van Noord-Holland waar relatief veel wordt afgezet via de veilingen. Uit het onderzoek is verder gebleken dat nogal wat "potentieel" pootgoed op de betreffende bedrijven achterblijft voor uitpoot in het volgende seizoen. De verkopen van landbouwbedrijf tot landbouwbedrijf zijn van slechts geringe betekenis.

Bijna 45% van de pootgoedafzet ligt contractueel vast. Voor het grootste deel betreft het contractteelt. Ook hier overwegen de afrekeningen op basis van pooling-overeenkomsten. De vaste prijscontracten zijn van minder betekenis.

De afzet af-boerderij van voeraardappelen die sterk geconcentreerd is in de provincie Noord-Brabant wordt voor driekwart vervoederd in de veehouderijsector op het eigen bedrijf. Bijna 20% wordt afgezet aan andere landbouwbedrijven. Naarmate de gemiddelde jaarafzetten van voeraardappelen toenemen, wordt de betekenis van de vervoeding op het eigen bedrijf van minder belang; een omgekeerde relatie geldt voor de verkopen tussen landbouwbedrijven onderling.

HOOFDSTUK I

HET ONDERZOEK

In deze publikatie zijn de voorlopige resultaten weergegeven van een onderzoek naar de afzetstructuur van aardappelen af-boerderij. Door middel van een enquête 1) bij een steekproef van ongeveer 1 050 aardappeltelers verspreid over het hele land zijn de benodigde gegevens verzameld. Bij het trekken van de steekproef zijn de landbouwbedrijven met een areaal aardappelen (consumptie- en pootaardappelen) van minder dan 10 are buiten beschouwing gelaten. Daarbij is er vanuit gegaan dat van deze oppervlakten geen aardappelen voor verkoop beschikbaar komen.

Van de bedrijven met een areaal aardappelen van 10 are tot 1 ha is 1% in de steekproef opgenomen. Van de bedrijven met een areaal van 1 ha en meer is 5% getrokken. Voor een enkel gebied is een afwijkend steekproefpercentage aangehouden. Rekening houdend met deze verschillen in steekproefdichtheid per gebied en per grootteklasse van landbouwbedrijven zijn de enquête-resultaten herleid tot een landelijk beeld van de afzetstructuur. De verzamelde gegevens hebben betrekking op de afzet af-boerderij van consumptie-, poot- en voeraardappelen 2) in het verkoopseizoen 1971-1972.

De verschillende aspecten van de afzetstructuur van aardappelen af-boerderij zoals die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen, zullen in de navolgende hoofdstukken aan de orde komen. In hoofdstuk II zal een schets worden gegeven van de betrokken aardappeltelers, hun gemiddelde afzetten en de totale hoeveelheden aardappelen die in 1971-1972 werden afgezet. Hoofdstuk III bevat een overzicht van de verschillende categorieën van afnemers en hun betekenis voor de afzet af-boerderij. In hoofdstuk IV wordt ten slotte aangegeven welke contractuele relaties er bestaan tussen de aardappeltelers en hun marktpartners.

-
- 1) De enquête werd in de maanden februari, maart en april 1972 uitgevoerd door de Districtsbureauhouders van de Stichting tot Uitvoering van Landbouwmaatregelen.
  - 2) De fabrieksaardappelen bestemd voor de zetmeelindustrie zijn niet in dit onderzoek betrokken.

HOOFDSTUK II

DE AARDAPPELTELERS EN DE AFZET VAN AARDAPPELEN

§ 1. Een algemene indruk

In tabel 1 zijn voor de verschillende soorten van aardappelen de afgezette hoeveelheden in tonnen en de aantallen betrokken landbouwbedrijven vermeld. Ter toelichting zij nog vermeld dat onder consumptieaardappelen al die hoeveelheden zijn begrepen die door de telers als zodanig werden afgeleverd, inclusief de aardappelen bestemd voor industriële verwerking tot chips, frites, puree e.d. Voor het overgrote deel betreft het de veldgewashoeveelheden, d.w.z. het ongesorteerde produkt; voor een kleiner deel - zoals b.v. bij verkoop rechtstreeks aan de consument - gaat het om het gesorteerde produkt. De pootaardappelen omvatten in hoofdzaak de NAK-goedgekeurde partijen pootaardappelen; daarnaast voor een klein deel ook die aardappelen die door hun bestemming als pootaardappelen konden worden aangemerkt. Ook hierbij geldt weer dat het deels om ongesorteerde, deels om gesorteerde hoeveelheden gaat. We zouden kunnen zeggen dat het hier gaat om potentieel pootgoed. De voeraardappelen omvatten de aardappelen die als zodanig worden afgeleverd en/of uitdrukkelijk die bestemming hadden.

Tabel 1. De afzet van aardappelen en de betrokken landbouwbedrijven in 1971-1972

		Afgezette hoeveelheden		Betrokken landbouwbedrijven		Gemiddelde afzet per betr. landbouwbedr.
		x 1000 kg	%	Aantal	%	x 1000 kg
Aardappelen	Totaal	2 807 509	100	46 629	100	60
	Klei	2 361 269	84	19 349	41	122
	Zand	446 240	16	27 280	59	16
waarvan:						
a. Consumptieaardappelen	Totaal	1 915 243	100	33 438	100	57
	Klei	1 742 683	91	17 958	54	97
	Zand	172 560	9	15 480	46	11
b. Pootaardappelen	Totaal	523 190	100	7 205	100	73
	Klei	463 230	89	4 965	69	93
	Zand	59 960	11	2 240	31	27
c. Voeraardappelen	Totaal	369 075	100	34 814	100	11
	Klei	155 355	42	11 134	32	14
	Zand	213 720	58	23 680	68	9

De in de tabel vermelde cijfermatige gegevens spreken in feite voor zichzelf en behoeven dan ook geen nadere toelichting. Wel lijkt het gewenst de in ons onderzoek gevonden gegevens te vergelijken met cijfers uit andere bron. Uit ons marktstructuuronderzoek resulteerde een totale afzet van 2,8 mln. ton aardappelen; de produktie-raming van het CBS komt voor het betreffende oogstjaar uit op ruim 3,1 mln. ton aardappelen. Deze twee cijfers zijn evenwel niet helemaal vergelijkbaar. In het marktstructuuronderzoek gaat het slechts om de afgezette hoeveelheden; daarbij zijn niet die hoeveelheden betrokken die de aardappeltelers voor hun eigen gezin en hun naaste relaties bestemden: deze hoeveelheid kan worden geschat op 57 000 ton aardappelen. Bovendien is er natuurlijk sprake van bewaarverliezen bij de aardappeltelers die kunnen worden geschat op 55 000 ton. Voegen we deze hoeveelheden bij de totale afzet van 2,8 mln. ton dan resteert nog een verschil van omstreeks 200 000 ton aardappelen d.i. ca. 7% van het CBS-cijfer. De ervaring heeft geleerd dat bij dit soort onderzoekingen de afgezette hoeveelheden vrijwel altijd systematisch te laag worden opgegeven. Dit kan ten dele verklaren dat het marktstructuuronderzoek wat lager uitkomt. Overigens zij nog opgemerkt, dat het marktstructuuronderzoek is gebaseerd op een steekproef en als gevolg daarvan kunnen natuurlijk onnauwkeurigheden optreden; maar dat geldt in feite ook voor de produktieramingen van het CBS. Het verschil is echter van relatief zo geringe betekenis dat mag worden aangenomen dat de representativiteit van de resultaten er niet ongunstig door wordt beïnvloed.

Aangaande de aantallen landbouwbedrijven zij erop gewezen dat ons marktstructuuronderzoek aangeeft dat bijna 47 000 landbouwbedrijven zijn betrokken bij de afzet van aardappelen. Het CBS registreerde in 1971 ongeveer 57 000 aardappeltelers. De conclusie mag zijn dat ca. 10 000 landbouwbedrijven een areaal aardappelen hebben van minder dan 10 are.

§ 2. Regionale spreiding en concentratie

Bij deze beknopte beschouwing over regionale aspecten van de produktie en afzet van aardappelen zal worden uitgegaan van de gebruikelijke provinciale indeling met dien verstande dat de "nieuwe" polders (Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland) te zamen als afzonderlijke regio zijn vermeld.

In bijlage 1 op blz. 30 is aangegeven hoe de afzet van aardappelen over de onderscheiden gebieden is verdeeld, van welke aantallen landbouwbedrijven die afzetten afkomstig zijn en welke gemiddelde afzetten daaruit resulteren. De gegevens zijn vermeld voor "totaal" aardappelen alsmede voor consumptie-, poot- en voeraardappelen afzonderlijk.

Opmerkelijk is dat de procentuele verdeling van de afgezette hoeveelheden bepaald niet parallel loopt met die van de betrokken landbouwbedrijven. Sprekend wat dit betreft is b.v. dat de provincies Overijssel en Gelderland bijna één derde van alle aardappeltelers omvatten, maar slechts 4% van de totale afzet leveren. Daarentegen is uit de Noordoostpolder, Oostelijk Flevoland en Zeeland in totaal bijna 40% van de afzet

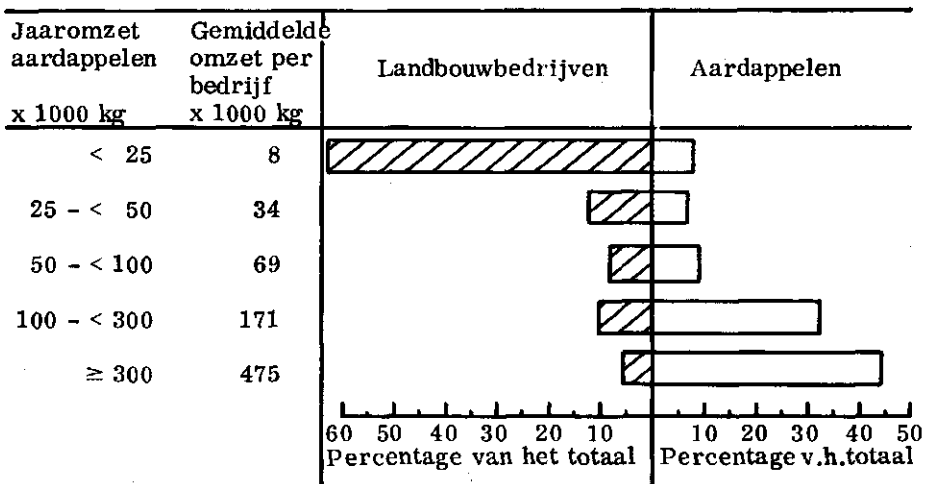
afkomstig; deze afzet is echter afkomstig van slechts 13% van het totaal-aantal aardappeltelende landbouwbedrijven. De verklaring hiervoor ligt natuurlijk voor de hand: de gemiddelde afzetten per landbouwbedrijf lopen van gebied tot gebied nogal sterk uiteen. Terwijl in de provincies Overijssel en Gelderland de gemiddelde afzet op jaarbasis slechts 7 à 8 ton aardappelen bedraagt, is dat gemiddelde voor de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland te zamen bijna 300 ton en in Zeeland 126 ton per bedrijf.

Uit de gegevens van bijlage 1 blijkt verder dat de afzet van consumptie-aardappelen sterk geconcentreerd is in het zuidwestelijke kleigebied: de provincies Zeeland en Zuid-Holland leveren te zamen ruim 40% van de afzet; verder vormen de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland een zwaartepuntgebied. De afzet van pootaardappelen is duidelijk geconcentreerd in de "nieuwe" polders met 29% en in Noord-Holland met 24%. Verder ligt er een zwaartepunt in de twee noordelijke provincies: Groningen en Friesland leveren één kwart van de totale afzet aan pootaardappelen.

§ 3. Grote en kleine bedrijven

Een totaal overzicht zoals dat in tabel 1 is weergegeven doet natuurlijk onvoldoende recht aan de gevarieerdheid van de betrokken landbouwbedrijven. Er zijn grote bedrijven en er zijn kleine bedrijven. Om het beeld wat te nuanceren zijn alle betrokken aardappeltelers ingedeeld overeenkomstig de hoeveelheden produkt die in het seizoen 1971-1972 werden afgezet. Hierbij is een indeling gemaakt in een vijftal groepen t.w.: land- en tuinbouwbedrijven met een omzet van aardappelen van minder dan 25 ton, 25 - < 50 ton, 50 - < 100 ton, 100 - < 300 ton en 300 ton en meer. In figuur 1 wordt e.e.a. geïllustreerd. Daarin is weergegeven hoe de bedrijven over de onderscheiden groepen zijn verdeeld en welk deel van de totale afzet van aardappelen zij voor hun rekening nemen. Tevens is de gemiddelde afzet per bedrijf per groep aangegeven.

Figuur 1. Verdeling van het aantal aardappeltelers en de afgezette aardappelen over groepen van bedrijven, ingedeeld naar jaaromzet

Zeer opmerkelijk is het dat bijna twee derde van alle aardappelverkopende landbouwbedrijven een omzet heeft van minder dan 25 ton, de gemiddelde afzet van deze groep bedrijven bedraagt slechts 8 ton. Het zal dan ook geen verbazing wekken dat deze groep van land- en tuinbouwbedrijven slechts 8% van de totale afzet verzorgt. Aan het andere uiterste treffen we de grotere bedrijven aan met omzetten van 300 ton en meer. Hier gaat het slechts om 6% van alle bedrijven die met een gemiddelde afzet per bedrijf van 475 ton maar liefst 44% van de aardappelafzet verzorgen.

Het is overigens interessant eens na te gaan hoe de onderscheiden groepen regionaal zijn verdeeld. In tabel 2 zijn de betreffende gegevens opgenomen.

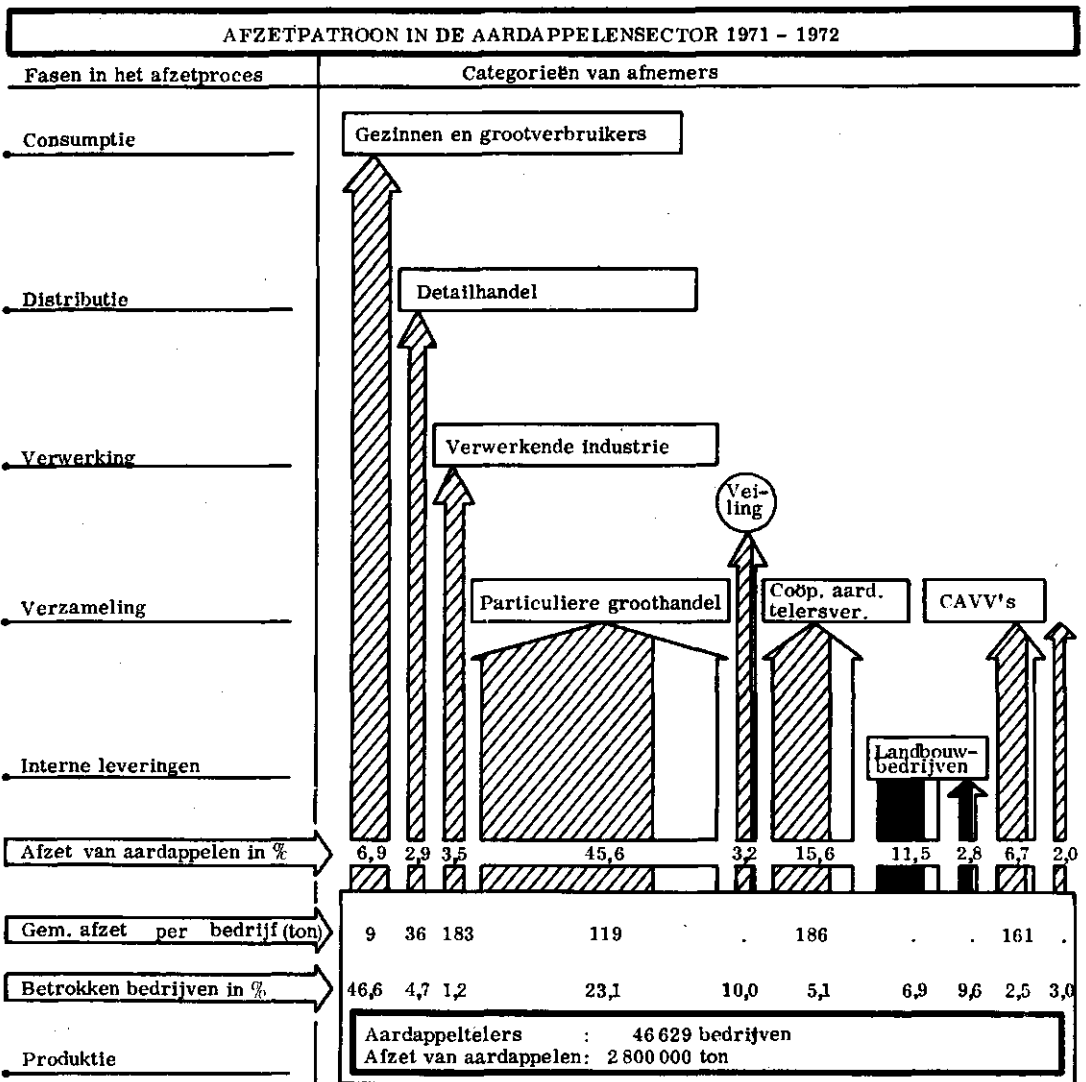
Tabel 2. Regionale verdeling van de landbouwbedrijven ingedeeld naar jaaromzet van aardappelen

	Alle bedrijven	Bedrijven met een jaaromzet van .. ton aardappelen				
		< 25	25-<50	50-<100	100-<300	≥ 300
Nederland	46 629	29 400	5 700	3 685	5 226	2 618
waarvan in:	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Groningen	2,6	1,9	2,9	1,1	3,9	9,2
Friesland	3,0	1,4	5,0	5,5	8,1	3,1
Drenthe	4,4	4,4	6,0	5,5	4,3	.
Overijssel	10,3	16,0	1,1	0,6	.	0,8
NOP/O.Flevoland	4,2	.	.	1,3	19,7	32,8
Gelderland	20,9	31,8	4,6	1,1	1,6	.
Utrecht	0,5	0,7	0,4	.	.	.
Noord-Holland	8,4	5,4	14,8	12,5	12,7	13,8
Zuid-Holland	6,7	5,2	6,0	10,4	10,0	13,0
Zeeland	9,1	2,8	15,5	25,6	21,9	18,4
Noord-Brabant	22,0	23,1	31,6	22,3	11,9	7,7
Limburg	8,5	7,9	12,7	14,7	6,6	1,6

Het valt op dat de grotere bedrijven zijn geconcentreerd op de kleigronden. Terwijl b.v. in de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland te zamen slechts 4% van alle aardappeltelende bedrijven is gevestigd, moeten we hier bijna één derde van de bedrijven zoeken met een omzet van 300 ton en meer. Ook in Zeeland, Noord- en Zuid-Holland en Groningen zijn deze grote bedrijven relatief sterk vertegenwoordigd. De bedrijven met geringe afzetten zijn met name te vinden in de provincies Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant. In deze provincies te zamen is 70% van de bedrijven met een omzet van minder dan 25 ton aardappelen gevestigd.

De verdeling van de onderscheiden groepen van aardappeltelers over de provincies weerspiegelt zich natuurlijk in de gemiddelde afzetten per regio zoals die zijn weergegeven in bijlage 1 op blz. 30.

Figuur 2

TOELICHTING: De hier weergegeven stromen betreffen verkopen resp. van:

consumptieaardappelen		en verder bedrijfsinterne afzetten van:	
pootaardappelen		pootaardappelen	
voeraardappelen		voeraardappelen	

HOOFDSTUK III

DE AARDAPPELTELERS EN HUN MARKTPARTNERS

§ 1. Ter inleiding

Alle aardappeltelers zoeken in al hun verscheidenheid van vestigingsplaats en jaaromzet vanzelfsprekend een afzetweg voor hun aardappelen. In figuur 2 is een algemeen afzetpatroon af-boerderij weergegeven van aardappelen. De verschillende afnemers zijn tot groepen gebundeld. De volgende groepen zijn daarbij onderscheiden:

- consumptiehuishoudingen;
- detailhandelsbedrijven;
- verwerkende industrieën;
- particuliere groothandelsbedrijven;
- coöperatieve aardappeltelersverenigingen;
- coöperatieve aan- en verkoopverenigingen;
- veilingen;
- landbouwbedrijven.

Elk van deze categorieën van afnemers kan op een bepaalde fase van het produktie- en afzetproces worden geplaatst wat in de figuur ook tot uitdrukking komt. In de figuur is ook aangegeven of het om de afzet gaat van consumptie-, poot- of voeraardappelen. De cijfermatige gegevens spreken overigens voor zichzelf.

Uit de betreffende figuur blijken geen regionale verschillen in afzetpatroon; ook mogelijke samenhangen tussen afzetpatroon en jaaromzetten van de land- en tuinbouwbedrijven komen er niet tot uitdrukking. Om het geheel wat overzichtelijk te houden zal in de navolgende paragrafen achtereenvolgens aandacht worden besteed aan de verschillende categorieën van afnemers van consumptie-, poot- en van voeraardappelen. Daarbij zullen ook regionale verschillen en bedrijfstypische aspecten aan de orde komen.

§ 2. Categorieën van afnemers van consumptieaardappelen

a. Algemeen

In tabel 3 is de betekenis weergegeven van de verschillende categorieën van afnemers voor de afzet van consumptieaardappelen af-boerderij. Ook de betrokken aantallen land- en tuinbouwbedrijven en hun gemiddelde afzetten zijn in de tabel opgenomen. Aanvullende informatie over de regionale verschillen in het afzetpatroon en mogelijke verschillen tussen groepen van aardappeltelers ingedeeld naar hun jaaromzetten

consumptieaardappelen zijn samengevat in bijlage 2 op blz. 31. Deze beide tabellen vormen de basis voor de nadere analyse zoals die in de sub-paragrafen 2b t/m 2g is vervat.

Tabel 3. De betekenis van categorieën van afnemers voor de afzet afboerderij van consumptieaardappelen

	Afgezette hoeveelheden aardappelen		Betrokken landbouwbedrijven		Gem. afzet per betr. landb. bedr.
	x 1000 kg	%	Aantal	%	x 1000 kg
Totaal	1 915 243	100	33 438	100	57
waarvan afgezet aan:					
Gezinshuishoudingen	176 998	9,3	21 356	63,9	8
Grootverbruikers	12 980	0,7	345	1,1	38
Gevestigde detailhandel	16 150	0,9	605	1,9	27
Ambulante detailhandel	61 860	3,3	1 545	4,7	40
Part. groothandel	987 361	51,6	9 294	27,8	106
Coöp. aard. telersver.	294 573	15,4	1 359	4,1	217
Coöp. aan- en verk.ver.	159 940	8,4	870	2,7	184
Verwerkende industrie	96 300	5,1	527	1,6	183
Veilingen	75 661	4,0	4 201	12,6	18
Overige	33 420	1,8	685	2,1	49

b. Consumptiehuishoudingen

Tot de consumptiehuishoudingen worden niet alleen de gezinshuishoudingen gerekend maar ook de grootverbruikers zoals verpleeginrichtingen, internaten, hotels en restaurants. In totaal gaat ongeveer 190 000 ton consumptieaardappelen d.i. ca. 10% van de totale afzet rechtstreeks vanaf het land- en tuinbouwbedrijf naar deze groep van afnemers. Voor het overgrote deel betreft het de afzet aan gezinshuishoudingen.

Uitsluitend afgaand op het grote aantal bordjes met "Verkoop van aardappelen aan particulieren" die men op het platteland bij de landbouwbedrijven waarneemt, zou men concluderen dat een veel groter deel van de afzet rechtstreeks aan particulieren (lees: gezinshuishoudingen) zou moeten worden verkocht. Uit ons onderzoek is t.a.v. dit punt o.a. gebleken dat betrekkelijk veel aardappeltelers deze afzetweg voor hun aardappelen kiezen; het waren er ruim 21 000 d.i. bijna twee derde van alle bedrijven met een grote of kleine afzet van consumptieaardappelen. Tevens is echter gebleken dat de gemiddelde afzet aan particulieren per betrokken landbouwbedrijf met 8 ton in het hele verkoopseizoen toch nog betrekkelijk laag is. Op grond van de gegevens in het volgende overzichtje mag worden geconcludeerd dat het met name de land- en tuinbouwbedrijven met geringe omzetten zijn die hun aardappelen rechtstreeks aan de consument verkopen en dat het bij de grotere bedrijven veelal gaat om relatief kleine hoeveelheden die op deze wijze worden afgezet.

Aantal land- en tuinbouwbedrijven betrokken bij de afzet aan gezinshuishoudingen	21 356	Gemiddelde afzet aan gezinshuishoudingen per betrokken bedrijf (ton)
--	--------	--

Betrokken land- en tuinbouwbedr.	21 356	8
waarvan met een totaal omzet van:		
< 25 ton cons. aardappelen	18 345	4
25 - < 50 " "	1 465	22
50 - < 100 " "	650	31
100 - < 300 " "	716	59
≥ 300 " "	180	20

Zoals uit bijlage 2 blijkt wordt de betekenis van de afzet aan gezinnen geringer naarmate de gemiddelde jaaromzetten van de bedrijven groter worden. Op de bedrijven met een omzet van minder dan 25 ton consumptieaardappelen gaat 58% van de totale afzet rechtstreeks naar gezinnen. Dit percentage neemt geleidelijk af tot slechts 1/2% van de afzet van bedrijven met een omzet van meer dan 300 ton.

Uit bijlage 2 blijken ook nogal wat regionale verschillen in het aandeel van de afzet dat rechtstreeks naar gezinshuishoudingen gaat. In de typische zandprovincies Drenthe, Overijssel, Gelderland en in zekere zin ook Limburg wordt relatief veel aan gezinnen verkocht. Een uitzondering op deze regel vormt de provincie Noord-Brabant waar zoals op blz. 23 nader wordt toegelicht, de afzet van zand-aardappelen zich grotendeels richt op vervoeding in eigen bedrijf. Opmerkelijk is verder dat in Friesland ruim een kwart van de consumptieaardappelenafzet rechtstreeks naar de consument gaat. In de twee belangrijkste consumptie-aardappelgebieden Zeeland en NOP/O. Flevoland is deze rechtstreekse afzet van slechts relatief geringe betekenis. De verklaring ligt voor de hand. In deze gebieden worden grote hoeveelheden aardappelen afgezet en er is een betrekkelijk geringe bevolkingsdichtheid.

Ten slotte vragen we ons af welk deel van de nationale consumptie van aardappelen (d.w.z. aardappelen als zodanig dus excl. aardappelen in de vorm van chips, frites e.d.) rechtstreeks vanaf het al dan niet beroepsmatige land- en tuinbouwbedrijf beschikbaar komt of - en dat is dan het spiegelbeeld - welk deel gaat via de gebruikelijke handelskanalen. Uit onderstaand overzicht kan worden afgeleid dat ruim één derde van het binnenlands verbruik aan consumptieaardappelen rechtstreeks vanaf het "land" ter beschikking komt van consumptiehuishoudingen d.w.z. gezinnen én grootverbruikers. Dat betekent dat twee derde via de gebruikelijke handelskanalen (aardappelventers, groentewinkels, supermarkten e.d.) bij de consumptiehuishoudingen komt.

Raming binnenlands verbruik consumptie-aardappelen in 1971-1972: (bij een bevolking van 13.3 mln. is dit 70 kg per hoofd).	940 000 ton
waarvan: a. door verkoop afkomstig van landbouw-bedrijven:	190 000 ton
b. eigen verbruik en naaste relaties	57 000 ton
c. afkomstig van niet geïnventariseerde oppervlakte	70 000 ton
totaal rechtstreekse afzet	<u>317 000 ton</u>

Bij dit overzicht moet nog worden opgemerkt dat in het marktstructuuronderzoek niet zijn opgenomen de aardappelen die op de land- en tuinbouwbedrijven achterbleven voor eigen gezinsverbruik of bestemd waren voor naaste relaties. Deze hoeveelheid hebben wij geschat op één ton per bedrijf. Uitgaande van 57 000 bedrijven betekent dit een totale hoeveelheid van rond 57 000 ton. Het onder c. opgenomen cijfer van 70 000 ton, betreffende aardappelen afkomstig van volkstuintjes, particuliere tuinen e.d., is een raming van het Produktschap voor Aardappelen 1).

c. Detailhandel

Tot de detailhandel zijn in dit onderzoek gerekend de gevestigde detailhandel (groentewinkels, supermarkten, e.d.) én de ambulante handel (aardappelventers, karrijders, marktkooplui e.d.). In totaal wordt ongeveer 78 000 ton aan deze groep van afnemers verkocht. Binnen deze groep overweegt duidelijk de afzet aan de ambulante handel: 62 000 ton wordt aan deze categorie van afnemers afgezet. Met behulp van dit cijfer en de rechtstreekse afzet aan consumptiehuishoudingen zoals hierboven vermeld, kunnen we benaderen welk deel van de binnenlandse consumptie van aardappelen via de gevestigde detailhandel bij de consumptiehuishoudingen komt.

Totaal binnenlands verbruik consumptie-aardappelen als zodanig:	940 000 ton
waarvan: a. rechtstreeks van het "land" beschikbaar:	317 000 ton
b. via ambulante handel	<u>62 000 ton</u>
	<u>379 000 ton</u>
Totaal via gevestigde detailhandel	<u>561 000 ton</u>

1) Jaarverslag van het Produktschap voor aardappelen 1968/1969.

Uit de verstrekte cijfers kan worden berekend dat 940 000 - 379 000 ton = 561 000 ton consumptieaardappelen d.i. maximaal 60% van het binnenlands verbruik via de gevestigde detailhandel wordt afgenomen. Uitdrukkelijk zij vermeld dat dit een maximum schatting betreft. Immers de ambulante handel koopt zijn aardappelen ten dele ook in via de aardappelgroothandel, zodat de totale omzet van deze groep van ondernemingen bepaald hoger zal liggen dan de door ons gevonden 62 000 ton. Verder zij er op gewezen dat een deel van het aardappelverbruik loopt via grootverbruikers als hotels, restaurants, internaten, inrichtingen e.d. Ook deze instellingen kopen voor een belangrijk deel in bij de aardappelgroothandel.

De conclusie moet dan ook zijn dat de betekenis van de gevestigde detailhandel voor de voorziening van consumptiehuishoudingen met aardappelen bepaald geringer zal zijn dan het door ons gevonden voorlopige 1) cijfer van 60%.

Zoals uit de gegevens in bijlage 2 op blz. 31 blijkt zijn er regionaal gezien verschillen in relatieve betekenis van de afzet af-boerderij naar de detailhandel. In een aantal gebieden is deze afzetweg niet of vrijwel niet van betekenis. Wel van belang is deze wijze van afzet in de provincies Limburg en Noord-Holland alsmede, zij het in mindere mate, in Zuid-Holland, Noord-Brabant, Friesland en Gelderland.

De afzetpatronen van de onderscheiden groepen van aardappeltelers ingedeeld naar jaaromzetten zoals vermeld in bijlage 2 op blz. 31 laat geen duidelijke samenhang zien tussen de jaaromzet per bedrijf en de afzet af-boerderij aan de detailhandel. In de onderscheiden groepen van landbouwbedrijven beweegt de afzet aan de detailhandel zich rond de 4%.

d. Collecterende groothandel

Onder de collecterende groothandel worden al die particuliere en coöperatieve groothandelsondernemingen begrepen die zich bezighouden met het verzamelen van de aardappelen op de verspreide land- en tuinbouwbedrijven en de betreffende partijen aardappelen qua sortering en verpakking geschikt maken voor doorverkoop aan verwerkende industrieën, grossiers en detailhandelsbedrijven danwel exporteren naar het buitenland. Het betreft hier uiteraard een sterk gemengde groep van bedrijven die weliswaar wat hun aankoopzijde als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat zij optreden als collecterende groothandel, maar die wat betreft hun verkoopstructuur vaak velerlei functies in zich verenigen. Zij kunnen daarbij één of meer van de volgende functies uitoefenen: verzendgroothandel, grossierderij, detaillist, exporteur en verder ook sorteerb企业, wasbedrijf en pakbedrijf. Omtrent de laatstgenoemde functies biedt ons onderzoek naar de afzetstructuur af-boerderij geen informatie 1). Daarom zijn alle groothandelsbedrijven die als af-

---

1) Op grond van een onderzoek dat deze zomer bij aardappelgroothandelaren en verwerkende industrieën wordt gehouden, zal ook op dit punt meer concrete informatie worden verkregen.

nemers van de aardappeltelers optreden gebundeld tot "collecterende groothandel". Daarbij is overigens wel onderscheid gemaakt in particuliere groothandel, coöperatieve aardappeltelersverenigingen en coöperatieve aan- en verkoopverenigingen.

Uit de gegevens in tabel 3 op blz. 14 kan worden afgeleid dat ruim 1 440 000 ton consumptieaardappelen door de aardappeltelers wordt afgezet aan de collecterende groothandel, dat is drie kwart van de totale afzet af-boerderij.

In tabel 3 is aangegeven welke hoeveelheden ieder van de door ons onderscheiden groepen van collecterende groothandelsbedrijven voor hun rekening nemen. De particuliere groothandel overweegt sterk, gevolgd door de coöperatieve aardappeltelersverenigingen en de coöp. aan- en verkoopverenigingen. De aardappeltelers die aan de particuliere groothandel aardappelen verkopen, doen dat met een gemiddelde afzet per bedrijf van 106 ton over het gehele verkoopseizoen gerekend. Opmerkelijk is dat die gemiddelde afzet per landbouwbedrijf aan de coöperatieve aardappeltelersverenigingen met 217 ton twee keer zo groot is.

Van gebied tot gebied loopt het aandeel van de collecterende groothandel in de afzet af-boerderij sterk uiteén. Alhoewel de cijfers in bijlage 2 op blz. 31 nauwelijks een nadere toelichting behoeven, willen we toch een enkele kanttekening plaatsen. In de eerste plaats zij er op gewezen dat in typische zandprovincies als Drenthe, Overijssel en Gelderland de collecterende handel een ondergeschikte rol speelt. In deze gebieden is de rechtstreekse afzet aan consumptiehuishoudingen relatief nogal omvangrijk. Een soortgelijke opmerking geldt in feite voor de provincies Friesland en Limburg. Ook in de provincie Noord-Holland gaat naar verhouding weinig via de collecterende handel. In dit gebied neemt de afzet van met name vroege aardappelen aan de veilingen traditioneel een belangrijke plaats in. Zie § 2e. op deze bladzijde. In de tweede plaats merken we op dat in de belangrijkste produktiegebieden de collecterende groothandel van overwegende betekenis is voor de afzet af-boerderij. Dat geldt met name voor de provincie Zeeland waar meer dan 90% van de afzet via de collecterende handel gaat.

In bijlage 2 op blz. 31 is ook aangegeven van welke betekenis de collecterende groothandel is voor de afzet van consumptieaardappelen afkomstig van de onderscheiden groepen van aardappeltelers. In algemene zin kan worden opgemerkt dat de afzet aan de collecterende groothandel aan betekenis wint naarmate de aardappeltelers meer aardappelen hebben te verkopen. Op de kleine land- en tuinbouwbedrijven met een omzet van minder dan 25 ton gaat slechts 20% via de collecterende groothandel. Op de allergrootste bedrijven is dat bijna 90% van de afzet die deze bedrijven leveren. Vermeldenswaard is ten slotte dat de afzet aan de coöperatieve aardappeltelersverenigingen vooral van belang is op de grotere bedrijven.

e. Veilingen

De veilingen nemen geen op de voorgrond tredende positie in bij de afzet van consumptieaardappelen af-boerderij. Bijna 76 000 ton wordt op deze wijze afgezet. Opvallend is wel dat een betrekkelijk groot aantal

aardappeltelers van dit afzetkanaal gebruik maakt t.w. ca. 4 200. De aardappeltelers die hun aardappelen via de veilingen verkopen doen dat met gemiddeld 18 ton per bedrijf. Eensdeels betreft het de afzet van kleine (tuinbouw)bedrijven. Voor een ander deel gaat het om kleinere hoeveelheden afkomstig van middelgrote tot grote land- en tuinbouwbedrijven. Voor een belangrijk deel houdt dit weer verband met het feit dat het vooral de vroeggerooiden aardappelen zijn die via de veilingen worden afgezet. Met vroeggerooiden aardappelen worden hier niet uitsluitend de vroege rassen bedoeld als Eersteling en Doré maar ook de vroeggerooiden hoeveelheden van latere rassen. In totaal (dus incl. de niet op de veiling gerichte afzet) kwam in 1971 ongeveer 41 000 ton vroeggerooiden aardappelen beschikbaar uit binnenlandse oogst. Meer dan de helft was afkomstig uit de provincie Noord-Holland; van betekenis voor de afzet van vroege aardappelen zijn verder Zuid-Holland, Zeeland (Tholense veilingen) en Gelderland. Uit e.e.a. mag overigens niet worden geconcludeerd dat het uitsluitend de vroege aardappelen zijn die via de veilingen worden afgezet.

Vooraf in de provincie Noord-Holland wordt relatief veel via de veilingen afgezet t.w. 13,5% van de totale afzet van consumptieaardappelen in dit gebied. Van de totale afzet van consumptieaardappelen die in 1971-1972 via de veilingen is afgezet was 38% afkomstig uit de provincie Noord-Holland, 35% uit Zeeland, 12% uit Noord-Brabant en 5% uit Zuid-Holland. Voor nadere informatie wordt verwezen naar bijlage 2 op blz. 31.

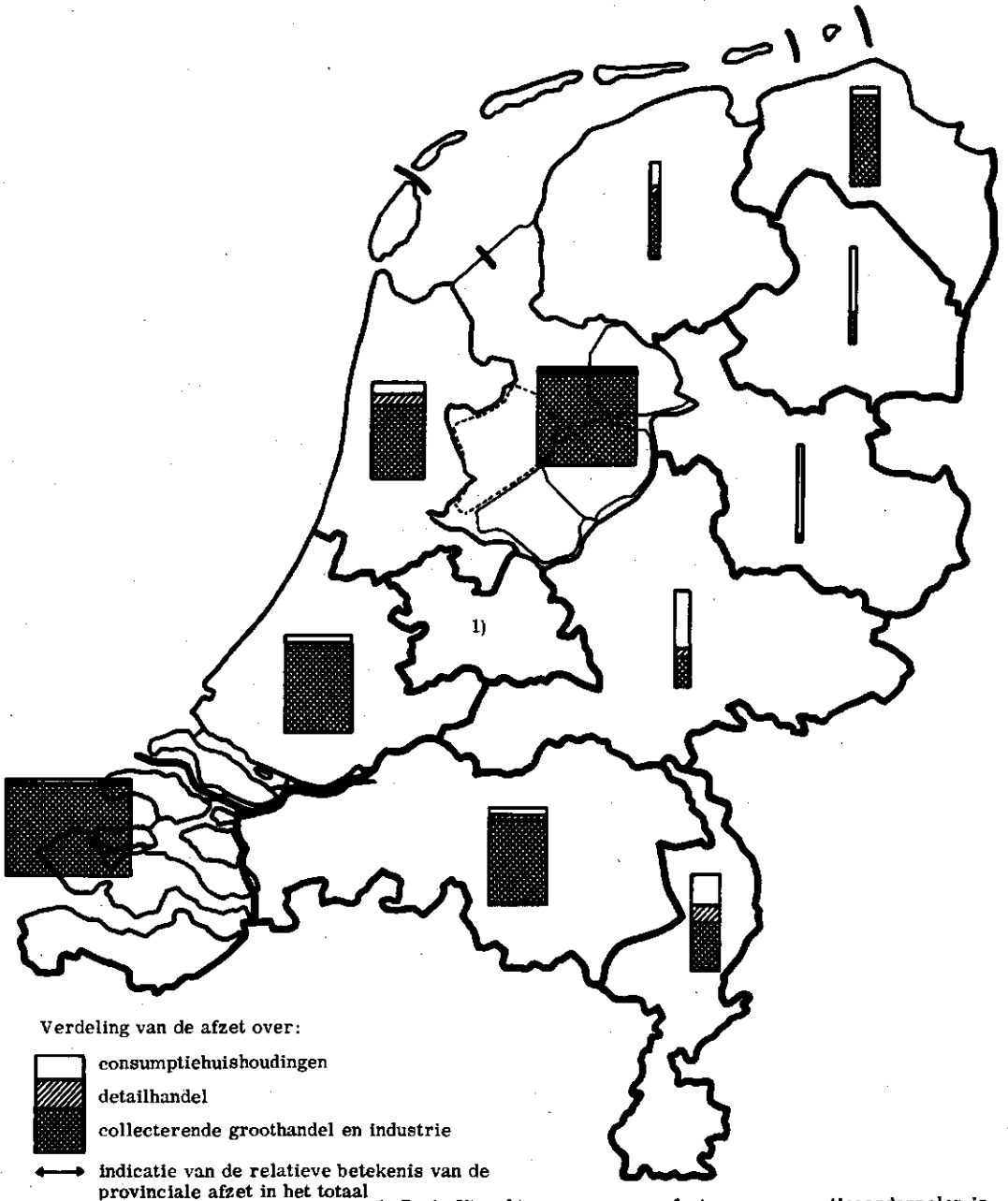
Reeds eerder in deze paragraaf is erop gewezen dat het vooral de kleinere bedrijven zijn die via de veilingen verkopen. Van de totale afzet van consumptieaardappelen afkomstig van bedrijven met een omzet van minder dan 25 ton gaat 16% naar de veilingen; de bedrijven met een omzet van 25-50 ton leveren 21% van hun afzet aan de veilingen. Zie verder ook de gegevens in bijlage 2.

f. Verwerkende industrie

De verwerkende industrie omvat al die ondernemingen die zich bezighouden met de verwerking (veredeling) van consumptieaardappelen tot aardappelprodukten zoals frites, chips, puree en conserven. Een groeiend aandeel van de totale afzet gaat naar deze groep van ondernemingen.

Uit ons marktstructuuronderzoek is gebleken dat ruim 96 000 ton consumptieaardappelen rechtstreeks vanaf het landbouwbedrijf wordt verkocht aan de verwerkende industrie d.i. 5% van de totale afzet afboerderij. Deze afzet loopt ten dele via een commissionair. Er van uitgaande dat in 1971-1972 meer dan 300 000 consumptieaardappelen door de verwerkende industrie in totaal werd afgenomen is men geneigd te concluderen dat iets minder dan een derde van de totale hoeveelheid aardappelen die door de verwerkende industrie wordt afgenomen, rechtstreeks van het landbouwbedrijf wordt betrokken. Die conclusie lijkt wat voorbarig. De eerste complicatie is nl. dat in enkele gevallen het verwerkende bedrijf, het volledige eigendom is van een aardappelhandels-onderneming, die veelal de benodigde aardappelen voor zijn verwerkende industrie inkoop bij de aardappeltelers. In feite zou men in de betreffende gevallen kunnen spreken van rechtstreekse aankoop door de ver-

Figuur 3. Regionaal inzicht in de verdeling van de afzet af-boerderij van consumptieaardappelen over consumptiehuishoudingen, detailhandel en collecterende groothandel en industrie

werkende industrie bij de aardappeltelers. Een tweede complicatie wordt gevormd door de omstandigheid dat een aantal buitenlandse industrieën hun grondstoffen hetzij zelf hetzij via een commissionair rechtstreeks van de aardappeltelers in ons land betrekken. Een definitieve conclusie omtrent de hoeveelheden aardappelen die door de Nederlandse aardappelverwerkende industrie rechtstreeks worden aangekocht bij de aardappeltelers is dan ook op grond van de resultaten van het marktstructuuronderzoek bij telers niet te trekken. Zie verder de opmerking bij noot op blz. 17.

Meer gedetailleerde informatie over de betekenis van de afzet aan de verwerkende industrie in de verschillende provincies en bij groepen van land- en tuinbouwbedrijven wordt gegeven in bijlage 2 op blz. 31.

g. Samenvatting

Bij wijze van samenvatting is in het kaartje op blz. 20 aangegeven hoe de afzet in de onderscheiden gebieden is verdeeld resp. over rechtstreekse verkopen aan consumptiehuishoudingen, verkopen aan detailhandelsbedrijven en verkopen aan de overige groepen van afnemers d.w.z. in hoofdzaak collecterende groothandel en industrie.

§ 3. Categorieën van afnemers van pootaardappelen

a. Algemeen

In tabel 4 is de belangrijkheid aangegeven van de verschillende afzetwegen van pootaardappelen. Ook de betrokken landbouwbedrijven en hun gemiddelde afzetten zijn vermeld. Regionale verschillen in afzetwegen bij groepen van landbouwbedrijven zijn samengevat in bijlage 3 op blz. 32. De twee genoemde tabellen vormen het uitgangspunt voor de beschrijving van de afzetstructuur af-boerderij van pootaardappelen in de sub-paragraphen 3b t/m 3d. Voor tabel 4 wordt verwezen naar blz. 22.

b. Collecterende groothandel

Zoals uit tabel 4 kan worden opgemaakt gaat bijna 430 000 ton pootaardappelen d.i. ruim 82% van de afzet af-boerderij naar de collecterende groothandel. Evenals bij consumptieaardappelen is ook hier een onderverdeling gemaakt in particuliere groothandel, coöperatieve aardappeltelersverenigingen en coöperatieve aan- en verkoopverenigingen. De belangrijkste categorie van afnemers vormen de particuliere groothandelsondernemingen die 269 000 ton afnemen dat is juist iets meer dan de helft van de totale afzet af-boerderij. De coöperatieve aardappeltelersverenigingen nemen ruim een kwart van de afzet voor hun rekening d.i. 137 000 ton.

Regionaal zijn er wel wat verschillen in het relatieve aandeel van de collecterende groothandel in de afzet af-boerderij. Voor het belangrijkste pootaardappelgebied de Noordoostpolder/Oostelijke Flevoland geldt dat bijna 93% van de daar afgezette hoeveelheden naar de collecterende handel gaat. Dat is hoog in vergelijking met het landelijk gemiddelde.

Tabel 4. De betekenis van categorieën van afnemers voor de afzet af-boerderij van pootaardappelen

	Afgezette hoe- veelheden poot- aardappelen		Betrokken landbouw- bedrijven		Gem. afzet per betr. landb. bedr.
	x 1000 kg	%	aantal	%	x 1000 kg
Totaal	523 190	100	7 205	1) 100	73 1)
waarvan afgezet aan:					
Particuliere groothandel	269 210	51,5	2 308	32,1	117
Coöp. aard. telersver.	137 094	26,3	1 542	21,4	89
Coöp. aan- en verk.ver.	22 942	4,4	281	3,9	82
Veilingen	13 960	2,7	480	6,7	29
Uitgepoot op eigen bedrijf	54 868	10,5	5 373	74,6	10
Landbouwbedrijven	5 776	1,2	491	6,9	12
Stopa	19 340	3,7	580	8,1	33

1) Het aantal bedrijven is aan de hoge kant en mede als gevolg daarvan de gemiddelde afzet wat laag door de omstandigheid dat in enkele zandprovincies nogal eens consumptieaardappelen worden bewaard voor uitpoot in het volgende seizoen. Deze gegevens werden in het onderzoek verwerkt.

In de vier andere gebieden die van betekenis zijn voor de pootgoedafzet t.w. Noord-Holland, Friesland, Groningen en Drenthe ligt dit percentage iets beneden het landelijke cijfer. Verder zij verwezen naar bijlage 3 op blz. 32.

Uit dezelfde tabel kan worden opgemaakt welke verschillen er zijn in de afzet aan de collecterende handel bij de onderscheiden groepen van land- en tuinbouwbedrijven. Opmerkelijk is dat naarmate de jaaromzetten van de landbouwbedrijven toenemen ook de betekenis van de afzet aan de collecterende handel groeit. Op de allerkleinste bedrijven gaat slechts 21% deze afzetweg; op de grootste bedrijven met een omzet van pootaardappelen die de 300 ton overschrijdt is dat 96% van de afzet afkomstig van die groep van bedrijven.

c. Veilingen

Voor de afzet van pootaardappelen zijn de veilingen in algemene zin slechts van ondergeschikte betekenis: ongeveer 14 000 ton gaat via dit afzetkanaal d.i. nog geen 3% van de afzet af-boerderij. Het betreft vrijwel uitsluitend aardappelen afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven in Noord-Holland.

d. Landbouwbedrijven

De afzet aan land- en tuinbouwbedrijven omvat zowel die pootaardappelen die op het eigen bedrijf achterblijven voor uitpoot in het volgende sei-

zoen als die aardappelen die als pootgoed aan andere landbouwbedrijven worden verkocht. In totaal gaat het hier om bijna 12% van de afzet afboerderij d.i. 60 600 ton pootgoed. De verkopen aan "collega"-landbouwbedrijven bedragen slechts 5 800 ton. Veel omvangrijker zijn evenwel de hoeveelheden die op het betreffende bedrijf achterblijven nl. 54 800 ton. Dit is met name van belang in de provincies Groningen en Drenthe; minder echter in de NOP/Oostelijk Flevoland en Noord-Holland. Uit het onderzoek is gebleken dat het achterhouden van pootgoed een vrij veel voorkomend verschijnsel is zowel op bedrijven met een geringe omzet in pootgoed als op de wat grotere bedrijven. Gemiddeld gaat het om betrekkelijk kleine hoeveelheden. De cijfers in bijlage 3 op blz. 32 spreken overigens voor zichzelf.

§ 4. Categorieën van afnemers van voeraardappelen

a. Vervoeding op het eigen bedrijf

De belangrijkste afzetweg van voeraardappelen die als zodanig op de land- en tuinbouwbedrijven beschikbaar komen (volgens tabel 5: in 1971-1972: 369 000 ton) is vervoeding op het eigen bedrijf: bijna drie kwart van de voeraardappelen vindt deze directe afzetweg.

Tabel 5. De betekenis van categorieën van afnemers voor de afzet afboerderij van voeraardappelen

	Afgezette hoeveelheden voeraardappelen		Betrokken landbouwbedrijven		Gem. afzet per betr. landb. bedr.
	x 1000 kg	%	aantal	%	x 1000 kg
Totaal	369 075	100	34 814	100	11
waarvan afgezet aan:					
Collecterende groothandel	28 875	8,0	1 170	3,8	25
Landbouwbedrijven	72 365	19,7	4 114	11,9	18
In eigen bedrijf vervoerd	266 196	72,2	30 061	86,4	9

Het is vermeldenswaard dat deze afzetweg vooral voor de aardappelte-
 lers op de zandgronden van relatief grote betekenis is. In Noord-Brabant
 b.v. waar bijna 154 000 ton voeraardappelen als zodanig vanaf het land-
 bouwbedrijf werd afgezet, bleek 93% te worden vervoerd op het eigen
 bedrijf. Zie verder bijlage 4 op blz. 33. Op de kleigronden is deze wijze
 van afzet veel minder belangrijk. Naarmate de hoeveelheden voeraard-
 appelen die per bedrijf beschikbaar komen, toenemen, neemt de relatie-
 ve betekenis van de vervoeding op het eigen bedrijf af. De bedrijven
 met een omzet van minder dan 25 ton voeraardappelen bestemmen 83%
 van de beschikbare voeraardappelen voor vervoeding op het eigen be-
 drijf. De bedrijven met omzetten variërend van 100-300 ton doen dat
 voor 36%.

b. Verkoop aan landbouwbedrijven

Na de vervoeding op het eigen bedrijf volgt de verkoop van voeraardappelen aan landbouwbedrijven als tweede belangrijke afzetweg. In totaal wordt 20% van de voeraardappelen op deze wijze afgezet. Voorzover op de landbouwbedrijven op de kleigronden voeraardappelen beschikbaar komen, worden ze relatief veel verkocht aan landbouwbedrijven. In de NOP/Oostelijk Flevoland b.v. wordt 50% van de voeraardappelen verkocht aan landbouwbedrijven en in Noord-Holland is dat 57%. Het spreekt eigenlijk vanzelf dat de relatieve betekenis van de afzet aan andere landbouwbedrijven groter wordt naarmate de per bedrijf beschikbare hoeveelheden toenemen. Er is immers een grens aan het opnamevermogen binnen het eigen bedrijf. Op de kleine bedrijven met omzetten voeraardappelen van minder dan 25 ton gaat 20% naar landbouwbedrijven; op de bedrijven met een omzet van 100-300 ton is dat 35%.

HOOFDSTUK IV

CONTRACTUELE RELATIES TUSSEN DE AARDAPPELTELERS EN HUN MARKTPARTNERS

§ 1. Ter inleiding

a. Algemeen

In het onderzoek naar de afzetstructuur van aardappelen af-boerderij is, behalve aan de verschillende afzetwegen die in hoofdstuk III aan de orde kwamen, ook aandacht werd besteed aan de contractuele relaties tussen de aardappeltelers en hun marktpartners. Daarbij is in beginsel onderscheid gemaakt tussen een tweetal hoofdgroepen van contractuele verplichtingen.

1. Contracteelt waaronder begrepen alle contractuele verplichtingen die hetzij reeds bestonden op het moment van uitpoten hetzij omstreeks die tijd werden aangegaan. Dit houdt o.m. ook in dat leveringsplicht uit hoofde van een lidmaatschap van een coöperatieve aardappeltelersvereniging hieronder is begrepen. Strikt genomen zou men moeten stellen dat al die overeenkomsten die pas werden afgesloten nadat de aardappelen werden uitgepoot, dus in de groeiperiode, niet tot de feitelijke contracteelt mogen worden gerekend. Die strakke grens is in dit onderzoek niet altijd gehandhaafd. In een aantal gevallen dat het contract werd afgesloten in de maanden mei en juni werd toch besloten tot indeling bij contracteelt.
2. Verkopen te velde waaronder begrepen al die overeenkomsten tot levering van aardappelen die werden afgesloten in de periode tussen het uitpoten en het moment van de oogst.

Behalve deze globale indeling in contractuele relaties is tevens geïnformeerd naar de aard van de contractuele verplichtingen. De belangrijkste elementen die in het navolgende zullen worden besproken zijn de looptijden van de contracten en de aangegane prijsafspraken m.b.t. de te leveren hoeveelheden.

De hoeveelheden aardappelen die niet onder 1 of 2 werden ingedeeld, kunnen worden beschouwd als vrije verkopen d.w.z. verkopen op basis van overeenkomsten afgesloten op een moment dat de aardappelen reeds waren gerooid dus na het moment van de oogst.

De speelruimte die de individuele aardappelteler heeft bij het bepalen van zijn verkoop- en afleveringstempo wordt natuurlijk in hoge mate bepaald door zijn beschikbare bewaarcapaciteit.

In de volgende sub-paragraaf zal daarom eerst de betekenis van de bewaarcapaciteit aan de orde komen. Daarna zal nader worden ingegaan op de contractuele relaties tussen aardappeltelers en hun afnemers.

b. Bewaarcapaciteit bij aardappeltelers

In bijlage 5 op blz. 34 is een overzicht opgenomen van de totale bewaarcapaciteit voor aardappelen op de land- en tuinbouwbedrijven. De totale capaciteit bedraagt globaal 1,6 mln. ton verdeeld over ongeveer 6 000 bedrijven wat gemiddeld neerkomt op 250 ton bewaarcapaciteit per bedrijf.

Een sterke concentratie vinden we in de "nieuwe" polders NOP/Oostelijk Flevoland waar een derde van de totale bij landbouwbedrijven aanwezige bewaarcapaciteit is gelocaliseerd. Verder overwegen de provincies Noord- en Zuid-Holland alsmede Zeeland. Het is overigens opmerkelijk dat in de NOP/Oostelijk Flevoland 85% van de landbouwbedrijven die aardappelen telen en afzetten beschikt over bewaarcapaciteit die voldoende is voor 94% van de in 1971-1972 in dat gebied afgezette hoeveelheden aardappelen. De cijfers in de bijlage spreken verder voor zichzelf.

§ 2. Wijzen van verkoop bij consumptieaardappelen

a. Contractuele versus vrije verkopen

In bijlage 6 op blz. 35 is een algemeen overzicht opgenomen van de wijzen van verkoop van consumptieaardappelen waarbij de globale indeling is gehandhaafd die in § 1 a op blz. 25 is uiteengezet. Uit de tabel blijkt dat bijna één derde van de afzet op basis van contractuele verplichtingen werd verkocht. Dit aandeel loopt van provincie tot provincie sterk uiteen. Opvallend is dat in de NOP/Oostelijk Flevoland twee derde van de daar afgezette hoeveelheden consumptieaardappelen contractueel wordt afgezet. Dit wordt mede veroorzaakt door het relatief grote aandeel in de afzet dat de coöperatieve aardappeltelersorganisaties in dit gebied hebben. De contractuele afzet in de westelijke en zuidwestelijke produktiegebieden is duidelijk van minder betekenis: het contractuele aandeel beweegt zich daar tussen de 20 en 25% van de afgezette hoeveelheden. In Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant bestaat een belangrijk deel van de contractuele verkopen uit "verkopen te velde" wat hier in hoofdzaak inhoudt dat de aardappelen worden verkocht op basis van een overeengekomen prijs per perceel.

Opmerkelijk is dat de contractuele verkopen zich voornamelijk afspelen op de grotere bedrijven. Op de kleinere bedrijven worden vrijwel geen aardappelen contractueel verkocht. Naarmate evenwel de afgezette hoeveelheden toenemen, wordt ook de betekenis van de contractuele verkopen van meer belang. Zodanig zelfs dat van de afzet afkomstig van de landbouwbedrijven met een afzet van 300 ton consumptieaardappelen en meer bijna de helft contractueel wordt afgezet.

De categorieën van afnemers die contracten met de aardappeltelers afsluiten zijn de particuliere groothandelaren, de coöperatieve aardappeltelersverenigingen, de coöperatieve aan- en verkoopverenigingen, de verwerkende industrieën en de aardappeltelers zelf.

De particuliere groothandel die in totaal 987 000 ton consumptieaardappelen betreft van de aardappeltelers doet dat voor bijna 20% op basis

van contractuele overeenkomsten. Het grootste deel kan worden beschouwd als contractueel; een kleiner deel betreft aankopen te velde.

De coöperatieve aardappeltelersverenigingen hebben hun aankopen bij de aardappeltelers voor ruim 90% contractueel vastgelegd. Het merendeel van de op deze wijze aangekochte hoeveelheden betreft in feite contractueel omdat hier sprake is van leveringsplicht hetzij op basis van statutaire bepalingen hetzij op basis van aandelenbezit bij de leden-aardappeltelers.

De afzet aan de coöperatieve aan- en verkoopverenigingen ligt voor bijna twee derde contractueel vast. Ook hier gaat het in hoofdzaak om contracten die omstreeks het moment van poten werden afgesloten of ruimschoots daarvoor.

De afzet aan de verwerkende industrie ligt voor de helft op contractuele basis vast. Alle door ons waargenomen contracten werden omstreeks het moment van poten afgesloten of bestonden reeds ruim daarvoor.

De contractuele verkopen aan collega landbouwers betreft percelen met aardappelen die tegen een bepaalde prijs betrekkelijk vlak voor de oogst worden overgedaan. Het gaat hier om een geschatte hoeveelheid van ruim 15 000 ton consumptieaardappelen.

b. Aard van de contractuele bindingen

Op een tweetal aspecten van de gebruikte contracten willen we hier nader ingaan. Allereerst enkele opmerkingen over de looptijd van de contractuele relaties. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen éénmalige contracten, meerjarige contracten en contracten die als basis hebben lidmaatschap van een coöperatieve aardappeltelersvereniging.

Looptijd van de contractuele relaties alsmede de betrokken hoeveelheden consumptieaardappelen en het aantal contracten

Looptijd	Hoeveelheden consumptieaardappelen		Contracten	
	x 1000 kg	%	Aantal	%
Totaal contractueel	621 782	100	3 222	100
waarvan:				
éénmalig	249 920	40	1 720	53
meerjarige	92 970	15	408	13
op basis statutaire lev.	278 872	45	1 094	34

Zoals in bovenstaand overzicht is aangegeven gaat het bij 40% van de contractueel afgezette hoeveelheden consumptieaardappelen om een éénmalige contractuele relatie. Het gaat in totaal om ca. 1 700 contracten.

Ongeveer 15% van de contractuele afzet betreft meerjarige overeenkomsten; ongeveer 400 contracten kunnen tot deze categorie worden gerekend.

De hoeveelheden die op basis van statutaire leveringsplicht en vergelijkbare overeenkomsten worden afgezet omvatten 45% van de contractueel afgezette consumptieaardappelen; het gaat om bijna 1100 contractuelaties.

Een tweede aspect waaraan we hier aandacht zullen schenken betreft de gemaakte prijsafspraken. Uitdrukkelijk zij erop gewezen dat de cijfermatige informatie die hieromtrent uit het onderzoek beschikbaar kwam, slechts een benadering geeft van de werkelijkheid. Met betrekking tot de gemaakte prijsafspraken werd slechts globale informatie verzameld wat gemakkelijk aanleiding heeft kunnen vormen tot onzorgvuldigheden. Bij benadering kan kan daarom worden gesteld dat ruim 60% van de contractueel afgezette consumptieaardappelen werd verkocht op basis van een "pooling"-overeenkomst. Dit houdt in dat de deelnemende aardappeltelers hun aardappelen geheel of tendele inbrengen in een gezamenlijke "pool" en aan het eind van de poolingperiode de door hen ingebrachtte hoeveelheden krijgen uitbetaald tegen een zg. "middenprijs". Deze prijsvereenkomst wordt vooral gebruikt in overeenkomsten met de coöperatieve collecterende handel doch niet uitsluitend. Ook bij contractueel verkopen aan de particuliere groothandel worden soortgelijke overeenkomsten m.b.t. de prijzen gebruikt. Voor 23% van de gecontracteerde hoeveelheden wordt in het contract een bij voorbaat bepaalde vaste prijs overeengekomen voor te leveren hoeveelheden consumptieaardappelen. Ongeveer 14% van de gecontracteerde aardappelen betreft aardappelen afkomstig van percelen die werden verkocht tegen een prijs per ha.

§ 3. Wijzen van verkoop bij pootaardappelen

a. Contractuele versus vrije verkopen

Uit bijlage 7 op blz. 36 kan worden opgemaakt dat ruim 45% van de afgezette hoeveelheden pootaardappelen op de één of andere manier bij voorbaat contractueel was geregeld. Evenals bij consumptieaardappelen het geval was, is ook bij pootaardappelen de contractuele afzet in de NOP/Oostelijk Flevoland van relatief grote betekenis nl. 62% van de daar afgezette pootaardappelen. In de vier andere gebieden die voor de pootgoedteelt en -afzet van belang zijn t.w. Noord-Holland, Friesland, Groningen en Drenthe ligt het gecontracteerde aandeel van de afzet duidelijk lager.

Op grond van de door ons gevonden resultaten kan niet tot een bepaalde samenhang worden geconcludeerd tussen de omzetten pootaardappelen per bedrijf en het al dan niet afsluiten van contractuele overeenkomsten.

Van de totale afzet pootaardappelen aan de particuliere groothandel is bijna een kwart contractueel vastgelegd; dat geldt ook voor de afzet aan de coöperatieve aan- en verkoopverenigingen. De afzet aan de coöperatieve aardappeltelersverenigingen ligt voor bijna 100% vast op basis van statutaire leveringsplicht. De afzet aan de veilingen ligt voor 60% contractueel vast.

b. Aard van de contractuele bindingen

Zoals uit onderstaand overzicht blijkt, betreft het merendeel van de contracten die voor de pootaardappelafzet worden afgesloten, statutaire leveringsplicht en vergelijkbare overeenkomsten. Ongeveer de helft van de contractueel afgezette pootaardappelen wordt op basis van deze overeenkomsten afgeleverd. Ongeveer één derde betreft éénmalige contracten en ca. 17% wordt op basis van meerjarige contracten afgeleverd.

Looptijd van de contractuele relaties alsmede de betrokken hoeveelheden pootaardappelen en het aantal contracten

Looptijd	Hoeveelheid pootaardappelen		Contracten	
	x 1000 kg	%	Aantal	%
Totaal contractueel	235 486	100	2 609	100
waarvan:				
Eenmalig	78 850	33	896	34
Meerjarige	40 152	17	366	14
Op basis statutaire lev.	116 484	50	1 347	52

Van de geconcentreerde hoeveelheden pootaardappelen wordt ongeveer 70% afgezet tegen een "pooling"-overeenkomst, terwijl 27% wordt afgeleverd tegen een prijs die van te voren in de contracten werd overeengekomen.

BILLAG 2.

Verschillen in afzetstructuur van consumptieaardappelen in de regio's en bij groepen van landbouwbedrijven

	Totale afzet		Consumptiehuishoudingen		Detailhandel		Collect. groothandel		Verw. Ver- O-				
	x 1000 kg	%	%	%	%	%	%	%	Part. groot-handel telers-ver.	Cobp. CAVV's	Indus-trie	lin-ge	ve-ri-ge
Nederland	1 915 243	100	9,3	0,7	0,9	3,3	51,6	15,4	8,4	5,1	4,0	1,8	
I w.v. in													
Groningen	103 660	100	9,3				39,5	0,1	44,1	5,4	1,5	0,3	
Friesland	34 300	100	25,1	0,3		7,6	53,1	4,2			5,9	4,1	
Drenthe	9 880	100	23,7	43,0			15,2					18,3	
Overijssel	17 360	100	92,6				5,2					2,4	
NOP/O. Flevoland	384 463	100	2,6	0,5	0,2	0,3	31,3	46,9	5,7	12,1	0,4	0,5	
Gelderland	49 140	100	60,6			7,8	4,6		16,5		6,0	4,9	
Utrecht	1 200	100	100,0										
Noord-Holland	211 880	100	11,1	0,6	4,8	6,9	45,7	11,5	0,2	5,0	13,5	1,4	
Zuid-Holland	266 920	100	8,0	0,4	0,2	4,6	63,7	17,0		0,9	1,4	4,2	
Zeeland	502 100	100	1,0	0,8		0,4	67,7	8,5	14,6		5,2	2,2	
Noord-Brabant	219 520	100	6,5	0,2	1,2	3,6	67,7		3,2	13,7	4,1	0,2	
Limburg	114 820	100	31,6	0,9	2,2	16,0	42,6	1,0	4,0	1,4	0,7		
II w.v. afkomstig van landb.bedr. met een omzet van: cons.aard.													
< 25 ton	136 365	100	57,8	0,6	0,8	3,7	17,9	0,6	2,0		16,1	1,0	
25-< 50 ton	118 770	100	27,1	1,9	1,4	2,7	41,1	2,5	1,1	0,7	20,9	1,3	
50-<100 ton	192 575	100	10,6		0,2	3,7	60,8	4,6	4,8	3,7	7,1	5,0	
100-<300 ton	621 715	100	6,8	1,7	1,3	3,8	57,1	12,7	9,1	3,7	1,8	2,5	
≥300 ton	845 818	100	0,5		0,7	2,8	52,4	24,1	10,8	7,9	0,6	0,7	

BIJLAGE 3.

Verschillen in afzetstructuur van pootaardappelen in de regio's en bij groepen van landbouwbedrijven

	Totale afzet		Collecteerende groothandel		Veilingen		Uitgepoot op eigen bedrijf		Landbouwbedrijven		Stopa	
	x 1000 kg	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nederland	523 190	100	51,5	26,3	4,4	2,7	10,5	1,2	3,7			
I w.v. in:												
Groningen	53 560	100	36,2	38,7	.	.	22,3	0,3	2,8			
Friesland	76 840	100	51,3	31,2	.	0,6	9,3	.	7,9			
Drenthe	47 100	100	47,6	29,8	2,9	.	17,5	0,7	1,7			
Overijssel	5 540	100	18,1	.	10,9	.	21,7	6,2	43,4			
NOP/O. Flevoland	150 290	100	53,5	30,9	7,9	.	6,6	1,4	.			
Gelderland	3 500	100	.	.	48,6	.	42,9	.	8,6			
Utrecht	124 960	100	43,5	23,8	6,0	10,9	8,6	1,9	5,6			
Noord-Holland	24 000	100	88,2	.	.	.	11,8	0,1	.			
Zuid-Holland	22 560	100	84,7	.	.	.	6,3	2,9	6,3			
Zeeland	14 840	100	82,8	16,4	.	.	1,0	.	.			
Noord-Brabant					.	.	.	.	.			
Limburg					.	.	.	.	.			
II w.v. afkomstig van landb. bedr. met een omzet van:												
< 25 ton pootaard.	19 345	100	9,8	11,2	.	29,0	43,9	1,5	4,6			
25-< 50 ton "	32 402	100	33,5	22,5	5,4	6,8	23,4	4,1	4,7			
50-<100 ton "	81 069	100	38,4	33,0	6,4	1,9	13,5	3,1	4,0			
100-<100 ton "	281 132	100	52,9	29,3	2,4	1,7	8,9	0,7	4,5			
≥300 ton "	109 242	100	70,4	17,1	8,8	.	2,8	.	1,1			

BIJLAGE 4.

Verschillen in afzetstructuur van voeraardappelen in de regio's en bij groepen van landbouwbedrijven

	Totale afzet x 1000 kg	%	Vervoerd in eigen bedrijf	%	Landbouwbedrijven %	Collecterende groothandel	%	Overige %	
Nederland	369 075	100	72,2	19,7	8,0	0,5			
I w.v. in:									
Groningen	18 900	100	27,6	28,2	44,4				
Friesland	17 940	100	62,5	30,6	7,1				
Drenthe	13 400	100	96,2	3,6	0,3				
Overijssel	12 720	100	87,5	11,1	1,6				
NOP/Oostelijk Flevoland	34 975	100	40,0	55,6	4,6				
Gelderland	16 840	100	95,5	1,2	3,4				
Utrecht	360	100	100,0						
Noord-Holland	33 740	100	33,2	57,0	9,9				
Zuid-Holland	23 260	100	29,8	22,7	45,5		2,3		
Zeeland	7 240	100	77,7	0,9	8,3		18,3		
Noord-Brabant	153 600	100	93,2	6,8			0,2		
Limburg	36 100	100	79,2	14,3	6,7				
II w.v. afkomstig van landb. bedr. met een omzet van:									
< 25 ton voeraard.	167 234	100	83,0	13,4	3,1		0,7		
25 - < 50 ton "	101 151	100	73,7	16,9	9,0		0,6		
50 - < 100 ton "	73 835	100	58,6	32,0	9,6				
100 - < 300 ton "	26 855	100	36,1	34,7	29,4				
≥ 300 ton "									

BIJLAGE 5.

Regionale betekenis van de opslagcapaciteit van aardappelen op land- en tuinbouwbedrijven

	$\frac{\text{Totale capaciteit}}{\text{tonnen}}$	$\frac{\text{Betrokken bedrijven}}{\%}$	Betrokken aantal	$\frac{\text{Capaciteit}}{\text{Afzet}} \times 100$	$\frac{\text{Bedrijven met opslagcap.}}{\text{Totaal bedrijven}} \times 100$	Gem. opslagcapaciteit per betr. bedrijf in tonnen
Nederland	1 618 000	100	6 242	58%	13%	259
Groningen	62 000	3,9	160	35%	14%	388
Friesland	51 700	3,2	340	40%	25%	152
Drenthe	26 060	1,7	220	37%	11%	119
Overijssel	8 000	0,5	20	22%	.	400
NOP/O. Flevoland	534 100	33,1	1 642	94%	85%	325
Gelderland	3 000	0,2	20	4%	.	150
Utrecht	.	.	.	.	.	.
Noord-Holland	288 100	17,9	1 460	76%	37%	197
Zuid-Holland	224 300	13,9	780	71%	25%	288
Zeeland	294 720	18,3	1 120	55%	26%	263
Noord-Brabant	97 300	6,1	360	25%	4%	270
Limburg	28 700	1,8	120	19%	3%	239

BIJLAGE 6.

Verschillen in wijzen van verkoop van consumptieaardappelen in de regio's en bij groepen van landbouwbedrijven

	Totale afzet		Vrije verkopen	Contractteelt	Verkopen te velde
	x 1000 kg	%	%	%	%
Nederland	1 915 243	100	67,4	27,8	4,8
I w.v. in:					
Groningen	103 660	100	42,8	57,2	.
Friesland	34 300	100	97,0	3,0	.
Drenthe	9 880	100	84,8	15,2	.
Overijssel	17 360	100	100,0	.	.
NOP/O. Flevoland	384 463	100	34,0	66,0	.
Gelderland	49 140	100	85,9	14,1	.
Utrecht	1 200	100	100,0	.	.
Noord-Holland	211 880	100	75,2	24,8	.
Zuid-Holland	266 920	100	78,8	12,2	9,0
Zeeland	502 100	100	73,3	17,2	9,5
Noord-Brabant	219 520	100	77,5	14,9	7,6
Limburg	114 820	100	92,8	4,9	2,3
II op bedr. met een omzet van: cons.aard.					
< 25 ton	136 365	100	99,5	0,5	0,0
25 - < 50 ton	118 770	100	94,3	4,8	0,9
50 - < 100 ton	192 575	100	85,0	9,1	5,9
100 - < 300 ton	621 715	100	68,1	26,2	5,7
≥ 300 ton	845 818	100	54,0	40,9	5,1

BIJLAGE 7.

Verschillen in wijzen van verkoop van pootaardappelen in de regio's en bij groepen van landbouwbedrijven

	Totale afzet		Vrije verkopen	Contractteelt	Verkopen te velde
	x 1000 kg	%	%	%	%
Nederland	523 190	100	54,5	41,0	4,5
I w.v. in:					
Groningen	53 560	100	54,1	45,9	.
Friesland	76 840	100	60,7	37,8	1,5
Drenthe	47 100	100	59,7	40,3	.
Overijssel	5 540	100	100,0	.	.
NOF/O. Flevoland	150 290	100	37,7	62,3	.
Gelderland	3 500	100	100,0	.	.
Utrecht	.	.	.	.	.
Noord-Holland	124 960	100	60,2	34,9	4,9
Zuid-Holland	24 000	100	44,3	9,0	46,7
Zeeland	22 560	100	100,0	.	.
Noord-Brabant	14 840	100	52,4	14,9	32,7
Limburg	.	.	.	.	.
II op bedr. met een omzet van: pootaard.					
< 25 ton	19 345	100	74,1	26,9	0,0
25 - < 50 ton	32 402	100	70,5	27,0	2,5
50 - < 100 ton	81 069	100	52,1	46,9	1,0
100 - < 300 ton	281 132	100	46,4	49,9	3,7
≥ 300 ton	109 242	100	69,5	20,2	10,3